

3.8. A KÖTELEZŐ ISKOLALÁTOGATÁSI KORHATÁR CSÖKKENTÉSÉNEK MUNKAPIACI ÉS GYERMEKVÁLLALÁSI HATÁSAI*

ADAMECZ ANNA, PRINZ DÁNIEL & SZABÓ-MORVAI ÁGNES

Magyarországon 2012-ben 18-ról 16 évre csökkentették a kötelező iskolalátogatás korhatárát. Kutatásunkban azt vizsgáljuk, hogy milyen hatása volt a korhatárcsökkentésnek az érintett fiatalok munkaerőpiaci integrációjára és gyermekvállalására. Elemzésünkhöz az Admin3 kapcsolt államigazgatási paneladatbázis részletes foglalkoztatási, oktatási és egészségügyi adatait használjuk. Különbségek különbsége regressziós becsléseket alkalmazunk, amelyek során a reform által még nem érintett (a reform előtt nyolcadik osztályt végzett) diákokat (kontrollcsoport) és a reform által már érintett (a reform után nyolcadik osztály végzett) diákokat (kezelt csoport) hasonlítjuk össze 15, illetve 19 évesen (amikor a korhatárcsökkentés még/már nem volt közvetlen hatással a fiatalokra) és 16–18 évesen, amikor a korhatárcsökkentés közvetlen hatással lehetett a kezelt csoportra. Bemutatjuk, hogy a korhatárcsökkentésnek milyen hatása volt 16–18 éves korban az iskolából való lemorzsolódásra, a közmunkában való részvételre, az elsődleges munkaerőpiacon való foglalkoztatás esélyeire, a NEET-státusba kerülésre, valamint a szülések és az abortuszok számára. Eredményeink azt mutatják, hogy a reform hatására sokan estek ki az iskolából, de közülük kevesen találtak munkát az elsődleges munkaerőpiacon. Ugyanakkor a reform hatására emelkedhetett a tinédzserkori terhességek száma. Ezek a hatások jobban érintették az alacsonyabb társadalmi helyzetű családok gyermekeit, azaz a korhatárcsökkentés növelte a társadalmi egyenlőtlenségeket Magyarországon.

Bevezető

Az elmúlt évtizedekben a legtöbb ország fokozatosan növelte a tankötelezettség időtartamát. Bár a hosszabb iskolában töltött idő előnyös gazdasági és társadalmi hatásait részletesen bemutatja az irodalom, az iskolai képzés egyéni és társadalmi költségei is számottevők. Nem feltétlenül előnyös minden gyermek számára hosszabb időt tölteni az iskolában, illetve elképzelhető, hogy az akaraton kívül iskolában tartott idősebb gyermekek viselkedése hátráltathatja a többiek tanulását. Az iskolából való korábbi kilépés és a munkapiacra való belépés tehát bizonyos gyermekek és a társadalom számára elméletileg akár előnyös

is lehetne. Ezekkel az érvekkel indokolta a magyar kormány is a kötelező iskolalátogatási korhatár 18-ról 16 évre csökkentését, amely 2012-től van érvényben.

Tanulmányunkban (*Adamecz-Völgyi és szerzőtársai, 2021*) azt vizsgáltuk meg, hogy mi volt ennek az intézkedésnek a hatása az iskolából kieső fiatalok munkapiaci kimeneteire és gyermekvállalására, összehasonlítva a reform által már éppen nem érintett kohorszokat az első érintett kohorszokkal. Eredményeink azt mutatják, hogy a reform hatására sokan estek ki az iskolából, de közülük kevesen találtak munkát az elsődleges munkaerőpiacon (az összes foglalkoztatás, kivéve a külföldi telephelyen dolgozókat, valamint a közfoglalkoztatásban részt vevőket). Ugyanakkor a reform hatására emelkedhetett a tinédzserkori terhességek száma. Ezek a hatások jobban érintették az

* A tanulmány alapjául szolgáló közlemény: *Adamecz-Völgyi és szerzőtársai* (2021).

alacsonyabb társadalmi helyzetű családok gyermekeit, azaz a reform növelte a társadalmi egyenlőtlenségeket Magyarországon.

A kötelező iskolalátogatási korhatár csökkentése

A kötelező iskolalátogatási korhatárt egy korábbi reform során, 1996-ban emelték fel 16-ról 18 évre. Ez a reform nem bizonyult sikeresnek abból a szempontból, hogy nem növelte meg a középfokú végzettséghez jutás valószínűségét. Hiába maradtak a lemorzsolódással fenyegetett diákok két évvel hosszabb ideig az oktatásban, az évismétlések miatt ez a két év a végzettség megszerzésére nem volt elég (Adamecz-Völgyi, 2021). 2012 szeptemberétől a kormány 16 évre csökkentette vissza a kötelező iskolalátogatási korhatárt. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy azoknak a diákoknak, akik 2011-ben vagy azelőtt iratkoztak be középiskolába, 18 éves korukig volt kötelező iskolába járniuk, míg akik 2012-ben vagy azután iratkoztak be, 16 éves korukban elhagyhatták az iskolát. A korhatárcsökkentésnek három célja lehetett. Először, az érintett középiskolák terheinek csökkentése. Másodszor, az osztálytársakra gyakorolt esetleges (bár empirikusan sosem vizsgált és nem is bizonyított) negatív hatások mérséklése. Harmadszor, lehetővé kívánták tenni az érintett tinédzserek számára, hogy munkát vállaljanak a kötelező iskolába járás helyett, azaz megőrizni a kényszerű munkavállalók munkakínálatát.

A reform 5–7 százalékponttal növelte a lemorzsolódó diákok számát 17–18 éves korban (Hermann, 2019). Ugyanakkor idősebb életkorban már nem látszanak a különbségek a végzettségekben, vagyis a reform nagy valószínűséggel nem csökkentette a középfokú végzettséghez jutás valószínűségét. Köllő–Sebők (2019) arra következtetésre jutottak, hogy a reformot követően növekedni kezdett a 17 évesek aránya a NEET- (foglalkoztatásban, oktatásban vagy képzésben részt nem vevő) csoportban és a közmunkások között. 2011 és 2016 között az iskolai lemorzsolódás aránya a roma fiatalok körében különösen megnőtt (Köllő–Sebők, 2021).

Vizsgálati módszer

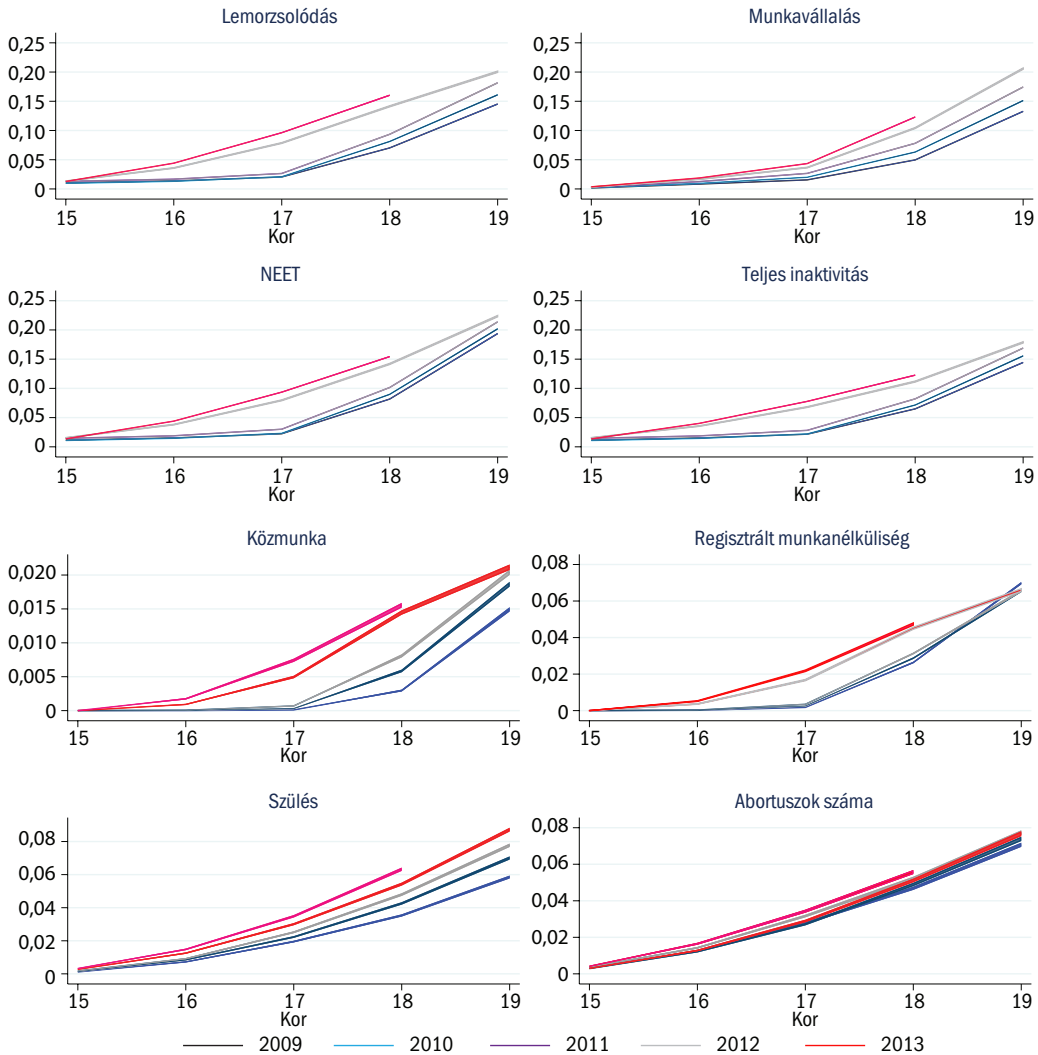
A vizsgálatunkhoz az Admin3 adminisztratív paneladatbázist használjuk, amely a magyar lakosság véletlenszerűen kiválasztott 50 százalékára közöl többek közt foglalkoztatási, oktatási és egészségügyi adatokat egyéni szinten, havi gyakorisággal, anonim módon (Sebők, 2019). A foglalkoztatási adatok 2003 és 2017 közötti évekre érhetők el. Ebben az alfejezetben azokat a fiatalokat vizsgáljuk, akik 2009 és 2013 között fejezték be az általános iskolát; ők jellemzően 1991 és 2002 között születtek. A reform előtt, azaz 2009–2011 között nyolcadik osztályt végzett diákokból áll a kontrollcsoportunk, mivel rájuk még a 18 éves kötelező iskolai korhatár szabály vonatkozik. A kezelt csoport a 2012-ben vagy 2013-ban nyolcadik osztályt végzett diákokat foglalja magában.

A kezelt és a kontrollcsoportok összehasonlítására különbségek különbsége regressziós becsléseket alkalmazunk, amelyek során a kezelt és a kontrollcsoportokat hasonlítjuk össze 15, illetve 19 évesen (amikor a korhatárcsökkentés még/már nem volt közvetlen hatással a fiatalokra) és 16–18 évesen, amikor a korhatárcsökkentés közvetlen hatással lehetett a kezelt csoportra. Az ábrák és regressziók segítségével azt mutatjuk meg, hogy a korhatárcsökkentésnek milyen hatása volt 16–18 éves korban az iskolából való lemorzsolódásra, a közmunkában való részvételre, az elsődleges munkaerőpiacon való foglalkoztatás esélyeire, a NEET-státusba kerülésre, valamint a szülések és az abortuszok számára.

Eredmények

A 3.8.1. ábrán a nyers eltéréseket figyelhetjük meg a kezelt (2012–2013-ban 8. osztályt végzett) és a kontroll- (2009–2011-ben 8. osztályt végzett) csoportok között. A szabályozás változását követően a kezelt csoportban a lemorzsolódás látványosan megemelkedett a 16, 17, valamint a 18 évesek körében is. A kezelt csoportban magasabb lett a közmunkában való elhelyezkedés valószínűsége, valamint annak az esélye is nőtt, hogy valaki sem nem foglalkoztatott, sem pedig oktatásban vagy képzésben nem vesz részt (NEET).

3.8.1. ábra: A reform előtti (2009–2011) és a reform utáni (2012–2013) iskolai kohorszok iskolai, munkapiaci és fertilitási kimenetei

Forrás: Adamecz-Völgyi és szerzőtársai (2021).

A regressziós becsléseink hasonló eredményeket hoznak (a regresszió pontos módszertanát és a részletes eredményeket lásd Adamecz-Völgyi és szerzőtársai, 2021). Akiknek már az alacsonyabb iskolai korhatár volt előírva, azok esetében statisztikailag kimutathatóan emelkedett a lemorzsolódás esélye (69 százalékkal), a közfoglalkoztatás (97 százalékkal) és a NEET-státusba kerülés valószínűsége (63 százalé-

kal). Ugyanakkor az elsődleges munkaerőpiacon való foglalkoztatás valószínűsége statisztikai értelemben nem nőtt meg. Némileg emelkedett a születések (28 százalékkal) és az abortuszok száma (16 százalékkal), bár ez utóbbi eredmény nem minden specifikációban szignifikáns statisztikailag.

A teljes mintát ezután almintákra bontottuk, és ezen belül vizsgáltuk meg a hatásokat. Össességében

elmondható, hogy a fő eredményekben látott hatások felerősödnek a hátrányosabb helyzetű tanulók esetében. Például a közmunkába kerülés valószínűsége a szabályváltozás hatására 97 százalékkal nő a teljes mintában, de ha a hatodik osztályban írt országos kompetenciamérés matematikateszt pontszámai alapján öt részre osztjuk a mintát, akkor a legalacsonyabb tesztpontszámot elért legelső ötödben ez a hatás 100 százalék, míg a legfelső ötödben csupán 67 százalék (azzal együtt, hogy a közmunkába kerülés valószínűsége a reform előtt és után is összességében alacsony, a 3.8.1. táblázat szerint 10,5 százalék). A NEET-státusba kerülés valószínűsége, amely eredetileg 7 százalék volt, a teljes mintában 63 százalékkal (vagyis 4,41 százalékponttal) nőtt meg a szabályozás változás hatására. Ez a hatás azonban nagyon eltér aszerint, hogy a lakóhelyen mekkora a foglalkoztatási ráta. A legalacsonyabb foglalkoztatási rátával rendelkező települések esetében a hatás 75 százalék, míg a legmagasabb foglalkoztatási rátájú térségekben csupán 46 százalék.

3.8.1. táblázat: A 2009–2013 között nyolcadik osztályt végzett, az iskolából lemorzsolódott 16–18 éves tinédzserek közfoglalkoztatása

	Fő	Százalék
Egyszer sem dolgozott közmunkásként a vizsgált időszakban	39 853	89,53
Legalább egy hónapot dolgozott közmunkásként	4 662	10,47
Összesen	44 515	100,00

A korhatárcsökkentés a lemorzsolódás valószínűségét a lányok körében 66 százalékkal, a fiúk esetében 72 százalékkal növelte meg. A NEET-státusba kerülés valószínűsége a lányok esetében 59 százalékkal, míg a fiúk esetében 67 százalékkal nőtt meg. A gyermekvállalás és az abortuszok száma az alacsonyabb végzettségű szülők gyermekeinél, az alacsonyabb matematika tesztpontszámokat elért, valamint a legal-

acsonyabb foglalkoztatottsági rátájú régiókban lakó lányoknál nő meg jelentősen.

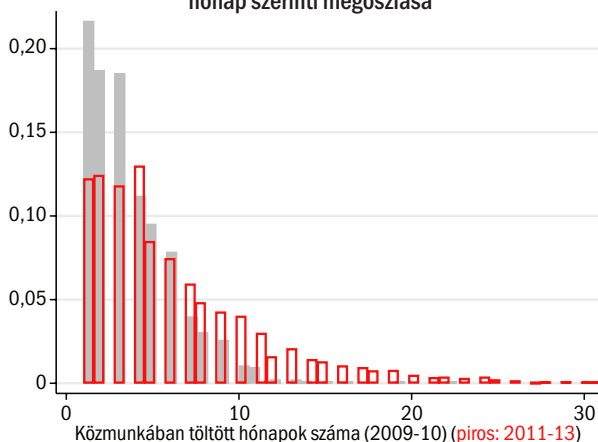
Az elemzésben azt találjuk, hogy az iskolai korhatár csökkentése jelentősen megnövelte a lemorzsolódás valószínűségét. Ugyanakkor nem látjuk az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedés esélyének növekedését, hanem a lemorzsolódáshoz hasonló nagyságrendű NEET-státusba kerülést figyelünk meg az adatokban. A szakpolitikaalkotói elképzelésekkel ellentétben a korhatár csökkentése alig befolyásolta a fiatalok elhelyezkedési esélyeit. Ez az eredmény logikusnak tűnik annak fényében, hogy a lemorzsolódó fiatalok munkatapasztalat és középfokú végzettség hiányában valószínűleg rossz esélyekkel indulnak a munkaerőpiacon. Ráadásul az oktatásból való lemorzsolódásnak erős negatív üzenete lehet a munkáltatók felé a fiatal képességeit, termelékenységét illetően.

16 és 18 éves kor között a lemorzsolódott diákok 58 százaléka egyáltalán nem tudott elhelyezkedni (3.8.2. táblázat). Azok, akik elhelyezkedtek, átlagosan 3,5 hónapig tudtak állásban maradni. Az elhelyezkedők több mint fele olyan foglalkozásokban dolgozott, amelyhez nem volt szükség semmilyen szakképesítésre, mint például a takarító, kukás vagy rakodómunkás. A 3.8.2. ábra alapján az is látszik, hogy nemcsak a közmunkába kerülés valószínűsége, hanem a közmunkában töltött napok száma is emelkedett a reform utáni években.

3.8.2. táblázat: A 2009–2013 között nyolcadik osztályt végzett, az iskolából lemorzsolódott 16–18 évesek elsődleges munkaerőpiaci foglalkoztatottsága

	Fő	Százalék
Egyszer sem dolgozott az elsődleges munkaerőpiacon a vizsgált időszakban (közmunka nélkül)	25 976	58,35
Legalább egy hónapot dolgozott az elsődleges munkaerőpiacon	18 539	41,65
Összesen	44 515	100,00

3.8.2. ábra: A 2009–2013 között nyolcadik osztályt végzett, az iskolából lemorzsolódott 16–18 éves tinédzserek közmunkában töltött hónap szerinti megoszlása

Forrás: Saját szerkesztés.

Következtetések

Tanulmányunk legfontosabb következtetése, hogy az iskolakötelezettség korhatárának csökkentése úgy

növelte meg a lemorzsolódás esélyét, hogy az iskolából kikerülő fiatalok (legalábbis rövid távon, 16–18 éves koruk között) nem tudtak beilleszkedni a munkaerőpiacra. Emellett pedig nőhetett a tinédzserkori terhességek és abortuszok száma is, ami hosszabb távon is hátrányosan hathat az érintett nők munkai és társadalmi beilleszkedésére. Mivel a reform hátrányos hatásai jóval erősebbek a rosszabb társadalmi helyzetű gyermek között, az iskolakötelezettség korhatárának csökkentése a társadalmi egyenlőtlenségeket is növelhette.

Összességében eredményeink más kutatásokkal (Hermann, 2019, Köllő–Sebők, 2019, Köllő–Sebők, 2021) összhangban azt mutatják, hogy a kormányzati közpolitikai szándékokkal ellentétben az iskolakötelezettség korhatárának csökkentése rövid távon a bemutatott hátrányos hatások mellett nem járt előnyös hatásokkal sem az érintett fiatalok, sem a szélesebb társadalom számára. Ugyanakkor jövőbeli kutatásoknak kell majd megvizsgálniuk az intézkedés hosszabb távú előnyeit és hátrányait.

Hivatkozások

ADAMECZ-VÖLGYI ANNA (2021): [Is raising the school leaving age enough to decrease drop-ping out?](#) Global Labor Organization (GLO), Discussion Paper Series, No. 985.

ADAMECZ-VÖLGYI ANNA–PRINZ DÁNIEL–SZABÓ-MORVAI ÁGNES–VUJIĆ, S. (2021): The Labor Market and Fertility Impacts of Decreasing the Compulsory Schooling Age. CERS IE Working Papers, No. 40.

HERMANN ZOLTÁN (2019): [A tankötelezettségi korhatár csökkentésének hatása a lemorzsolódásra.](#) Megjelent: Fazekas Károly–Csillag Márton–Hermann Zoltán–

Scharle Ágota (szerk.): Munkaerőpiaci tükör, 2018. KRTK, Budapest, 69–75. o.

KÖLLŐ JÁNOS–SEBŐK ANNA (2019): [Mivel foglalkoznak azok a 17 évesek, akik nem járnak iskolába?](#) Megjelent: Fazekas Károly–Csillag Márton–Hermann Zoltán–Scharle Ágota (szerk.): Munkaerőpiaci tükör, 2018. KRTK, Budapest, 76–77. o.

KÖLLŐ JÁNOS–SEBŐK ANNA (2021): The Aftermaths of Lowering the School Leaving Age – Effects on Roma Youth. Kézirat.

SEBŐK ANNA (2019): [A KRTK Adatbank Kapcsolt Államigazgatási Paneladatbázisa.](#) Közgazdasági Szemle, 66. évf. No. 11. 1230–1236. o.